

Manual per a capellans i predicadors encarregats de la conversió, editat a València el 1599.

litat van ser algunes de les disposicions (bona part de les quals, val a dir-ho, es podien saltar amb el pagament de multes). També es va intentar bastir una *xarxa evangelitzadora* per reconvertir els musulmans que ho continuaven essent malgrat bateigs i disposicions. I es van obrir processos inquisitorials als qui, d'amagat, mantenien la religió original.

■ **L'expulsió.** Es va signar l'abril del 1609. El setembre d'aquell mateix any se'n va fer pregó: al *Llibre de Antiquitats* de la Seu de València hi quedava constància del ban reial publicat el 22, que era dimarts, i de les pregàries que ja s'havien fet "a nostre Senyor per a que encaminàs la bona i breu directió de què los moriscos del present regne se'n vagen a Barberia, per ser com són heretges, apòstates de nostra mare església, y traïdors de la divina i humana magestat". Tenien, sota pena de mort per l'incompliment, tres dies per a baratar allò que poguessin vendre, endur-se el que els cabés en un carro o pots comptar, i embarcar de mala manera des de Vinaròs o Dènia o València o tants altres ports cap a la costa d'Àfrica. Si abans no eren assaltats pels camins. Si després no els mataven i els robaven a alta mar. Entre 100.000 i 150.000 persones. Cosa d'un 30% de la població del País Valencià. Va durar mesos, la penosa operació. Amb revoltes incloses. A la desesperada. Un drama humà difícil d'imaginar.

Núria Cadenes

"Patiren la intolerància del catolicisme posttridentí"

Vicent Josep Escartí (Algemesí, 1964), escriptor i professor de filologia catalana a la Universitat de València, acaba de publicar 'Jaume Bleda i l'expulsió dels moriscos valencians', un estudi sobre el testimoni documental d'aquell succés, que també analitza la situació dels moriscos abans del 1609.

Expliqueu que el concepte de *morisc* va néixer arran de la primera guerra de les Germanies: què significava?

—Fins a les Germanies, els musulmans que vivien a la Corona d'Aragó eren simplement això: musulmans o *moros*, segons la terminologia de l'època. Eren allò que després es va anomenar *mudèjars*: musulmans que seguien la seua religió, tot i que vivien en territoris dominats per governants cristians i, per tant, eren súbdits i vassalls de senyors cristians. En els últims moments de la Germania, els agermanats decidiren de batejar musulmans a la força, amb la intenció utòpica de l'*única religió* i, també, per una evident antipatia cap a aquells vassalls dels senyors contra els quals lluitaven. Així, els novament batejats passaren a ser *moriscos*: cristians de religió, però de tradició musulmana.

—I, passada la revolta, estat i Església van donar per bons els bateigs forçats?

—En efecte, es va plantejar la qüestió de si aquella *administració* del sagrament del baptisme tenia validesa. I els teòlegs arribaren a la conclusió que sí. Per tant, els qui no havien estat batejats durant la revolta, varen ser batejats immediatament després, atès que l'estat va veure-hi una ocasió perfecta per a posar fi a aquella *taca* que no lluitava gens bé en una tan *catòlica* Espanya,

L'estudi sobre Jaume Bleda ha estat editat per Bancaixa.

que era la dels Àustries.

—Per tant, ja no quedaven musulmans, oficialment, després de la Germania?

—No. De fet, els moriscos eren oficialment *cristians nous* però, a la fi, cristians com els altres. Tanmateix, aquelles comunitats oferiren una resistència *passiva* que, vista amb els nostres ulls, podem qualificar d'admirable: continuaren parlant la seua llengua, idearen totes les estratègies possibles per a eludir les lleis represores...

—Quina llengua parlaven?

—L'àrab, sense dubte. Segurament entenien el català del país i, possiblement, els més llestos el parlaven amb més o menys fluïdesa. No hem d'oblidar que els caps de les comunitats morisques es trobaven amb la necessitat de tractar amb els senyors cristians o amb els seus representants, que, tot i que de vegades entenien l'àrab —com ens diu Vicià a la seua Crònica—, es negaven a parlar-lo, per motius fins i tot religiosos.

—Els moriscos eren un col·lectiu homogeni o no?

—La gran majoria dels moriscos valencians eren gent de camp. Llauradors i petits artesans. No ens consten *senyors* ni *cavallers* al grup morisc. De fet, un dels motius del bateig per part dels agermanats degué ser el fet que ocupaven terres cobejades pels cristians —com ara la Safor o la Vallidigna— i, a més, els artesans feien una competència clara als artesans cristians, integrats en gremis rígids.

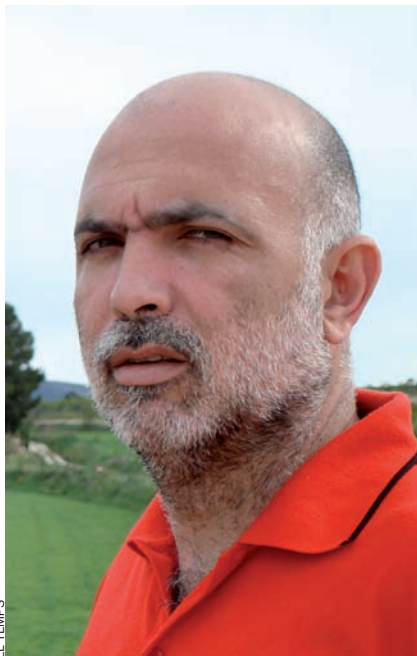
—Es pot parlar, adequada als termes i les formes de l'època, d'una campanya mediàtica prèvia al decret d'expulsió per a desprestigiar els moriscos?

—Efectivament, la maquinària burocràtica i ideològica dels Àustries —l'imperi més gran del món del seu temps— s'activà per aconseguir amb facilitat aquella expulsió. Però jo m'atreviria a dir que no es degué veure necessitada d'esmerçar-hi gaires esforços: la població autòctona, tret dels senyors de vassalls moriscos que amb l'expulsió veien descendir els seus ingressos, no sentia cap simpatia pels nouconvertits.

—Una campanya prèvia i, també, posterior...

—La campanya prèvia consistí, bàsicament, a convèncer els senyors de vassalls moriscos. La noblesa valenciana s'oposava a la idea de l'expulsió. Per una altra banda, l'església pensava que eren *cristians* i, per tant, no se'ls podia llançar a les costes d'Àfrica. Els bisbes dels territoris valencians, per exemple, optaren, poc temps abans de l'expulsió, per mantenir els moriscos a casa i iniciar una nova campanya d'evangelització. També a Roma aquesta era la posició més o menys oficial.

—Sigui com sigui, un dels apolo-

“Els moriscos idearen totes les estratègies possibles per a eludir les lleis repressores.”

getes de l'expulsió fou Jaume Bleda, que ha centrat el vostre estudi. Qui era Bleda?

—Bleda va ser un frare dominicà d'Algemesí que, fruit de la ideologia de l'època i portant-la a l'extrem, propugnà l'expulsió dels moriscos dels territoris de la monarquia hispànica, per tal com ell creia fermament que eren *heretges*. De manera que, ben mirat, el seu objectiu, més que no xenòfob —com diríem ara— va ser de caire religiós. Bleda volia defensar, sobretot, l'ortodòxia del cristianisme.

—Sembla que va fer tota una prèdica sistemàtica per a l'expulsió... I que, d'entrada, no va tenir gaire èxit...

—Va visitar quasi una vintena de vegades la cort i féu diversos viatges a Roma, amb la intenció de fer apologia de l'expulsió. De Roma, en una ocasió, en tornà amb la prohibició de no eixir dels territoris de la Corona d'Aragó, sens dubte per a evitar que poguera persuadir la noblesa que vivia a Madrid o a Valladolid, acompanyant el monarca.

—Què va fer canviar de parer Felip III de Castella i II d'Aragó?

—Segurament la pressió del seu *valido*, el duc de Lerma i també marquès de Dènia, amb qui sembla que Bleda tingué connexió directa. Però val a dir que quan es va prendre la decisió a la

cort, Bleda no en fou informat. De fet, Bleda s'assabentà de la maniobra de l'expulsió quasi al mateix temps que la resta dels valencians. O això ens conta a la seua crònica...

—No hi va haver cap veu que es fessés del patiment de tanta gent?

—Alguns historiadors francesos sembla que atacaren els Àustries per aquella decisió... Però no hem d'oblidar que els francesos sembla que van fer fora dels seus territoris els moriscos que, de Castella o de Catalunya, els arribaren.

—L'expulsió va comportar, també, un “daltabaix social, demogràfic i econòmic”, especifiqueu.

—El daltabaix, sobretot, va ser en l'àmbit financer. Els senyors de vassalls moriscos, de sobte, deixaren de tenir uns ingressos. Encara, el sistema dels censals se'n va ressentir. Però és cert que tot apunta que la recuperació no va ser tan problemàtica com se'ns havia volgut mostrar, sobretot per alguna historiografia de l'època.

—Va tenir-hi cap paper, la Inquisició, en tot aquest procés?

—Els inquisidors s'encarregaven de vetllar per l'ortodòxia de la fe. En aqueix sentit, la pressió dels inquisidors era ben clara. Fins i tot, alguns destacats inquisidors havien proposat *solucions* molt més dràstiques que aquella que finalment es va adoptar.

—Com ara quines?

—Els homes d'església —i no tan sols els inquisidors— arribaren a proposar la castració dels moriscos, l'enviament d'aquelles gents a Terranova o a Guinea...

—No hi va haver persones que se salvessin de l'expulsió? O que tornessin, després?

—Sembla que un bon grapat d'infants moriscos es van quedar per aquí, com assenyalà l'investigador Ignasi Gironès. També, com ja va aportar Joan Reglà, algunes comunitats de moriscos tarragonines varen poder-se salvar de l'expulsió general... Però, tot plegat, degueren ser ben pocs, al final. Si cap morisc va tornar, no ho sé. Foren gents desgraciades, ací i allà, i patiren les conseqüències de la societat intolerant que va generar el catolicisme posttridentí.

Núria Cadenes